

ČESKOSLOVENSKÉ KNIHOVNICTVÍ V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ (DO ROKU 1960)

Dějiny českého knihovnictví v každodennosti

Knihovnictví poválečné

- Po roce 1948 nabývá **osoba knihovníka** na důležitosti
- Úkol knihovníka: tzv. výchova lidu k socialismu, k jeho chápání
- **Cenzura v knihovních fondech** (odstraňování brakové, pokleslé literatury či literatury v přímém rozporu se státním zřízením)
- Sepisovány **dlouhé seznamy tzv. zakázaných knih** (knihy vyřazeny z volného výběru a čtenáři k nim neměli přístup)
- **Od roku 1948 přešlo knihovnictví pod správu ministerstva informací**
- Poradní orgán pro otázky knihovnictví = zřízena **Státní knihovnická rada** (zástupci různých typů knihoven)
- Cenzura také v prostředí vydávání a rozšiřování neperiodických publikací - **roku 1949** vydán zákon, který omezoval nakladatelskou činnost

Pro knihovníka vzchází období jeho dějinné státnické zkoušky.
Nikdy mu dosud sociální vývoj neposkytl takovou šanci
prospěti lidu jako nyní.

Karel Galla, květen 1948, Brno

Druhé repertorium.

Abecední seznam

zákonů, nařízení, státních smluv atd.,
uveřejněných v roce 1949 v částkách 1. až 91.
Sbírký zákonů a v její příloze*).

*Zákon č. 94/1949 Sb.
Zákon o vydávání a rozšiřování knih,
hudebnin a jiných neperiodických
publikací*

Pracovníci zdravotníci: evidence a povinné hlášení 237 (nařízení).

Praha:

Organisace správy v hlavním městě Praze 76 (zákon).

Rozdělení území hlavního města Prahy pro účely veřejné správy 79 (nařízení).

Vnitřní organisace pražských orgánů lidové správy 80 (nařízení).

Rozdělení výkonu působnosti pražských orgánů lidové správy 81 (nařízení).

Výkon veřejné správy v oboru národní bezpečnosti na území hlavního města Prahy a Pražského kraje 98 (nařízení).

Národní galerie v Praze 148 (zákon).

Zřízení vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze 227 (zákon).

Pravoslavná církev viz „Církev“.

Prsenční služba vojenská viz „Vojsko“.

Produkce koncertní a artistické: koordinace 55 (vyhláška).

Prohlídka masa:

Viz též „Veterinářství“.

Úprava platů některých orgánů provádějících prohlídku masa dovezeného do celního vnitrozemí 225 (vyhláška).

Promlčení:

Pronášení trestnosti měnových přestupků 67 (zákon).

Provisní zaopatření viz „Církev“, „Náboženské společnosti“, „Národní pojištění“, „Platy služební, odpočivné a zaopatřovací“, „Správa veřejná“, „Státní a veřejní zaměstnanci“ a „Vojsko“.

Průmysl viz „Clo“, „Podstaty zůstatkové“, „Úmluvy státní“ a „Velkodistribuční podnik“.

Přídavky viz „Hornictví“ a „Rodinné přídavky“.

Přímé daně viz „Daně“.

Příslušnost úřadů (soudů) viz „Krajské zřízení“, „Národní výbory“, „Soudnictví“, „Správa veřejná“ a „Vojsko“.

Přirážky viz „Daně“ a „Poplatky“.

Přirůstek na majetku viz „Dávky“.

Přísaha služební příslušníků Sboru národní bezpečnosti 171 (nařízení).

Přísežní hajní k ochraně lesů, polního majetku, myslivosti, rybářství a vod a vodních děl 86 (zákon).

Přísežní znalci a tlumočníci 167 (zákon).

Příslušnost státní viz „Státní občanství“.

Příspěvky státní viz „Státní příspěvek vyživovací“.

Přistěhovanci viz „Přesídlení“.

Přístroje:

Přechodná úprava přírážek k poplatkům za cejchování měř, vah a jiných měřicích přístrojů na Slovensku 131 (nařízení); úřední české znění příl. str. 264.

Některé předpisy o přístrojích na výrobu acetylenového plynu 277 (nařízení).

Publikace:

Vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací 94 (zákon).

Půjčky viz „Státní dluh“.

Puncovníctví:

Úřední značky pro platinové, zlaté a stříbrné zboží 71 (vyhláška); oprava tiskové chyby 190 (vyhláška).

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-94>

KAM S VYŘAZENÝMI KNIHAMI?

Údaje o tom, kolik knih bylo na počátku padesátých let z knihoven celkem odstraněno, se různí. Alexej Kusák uvádí, že v letech 1948–1955 bylo „hozeno do stoupy 27 milionů knih“ (KUSÁK 1998: 447), ještě o půl milionu vyšší množství zaznamenávají Karel Kaplan s Dušanem Tomáškem ve své monografii o cenzuře (KAPLAN – TOMÁŠEK 1994: 15). Tento údaj je patrně převzat z článku Václava Pexy a Karla Šmejkalů „Koniáš by se divil“, který v liberální atmosféře roku 1968 vyšel v populárním týdeníku *Květy*. Ani z tohoto reportážního textu, napsaného s evidentní znalostí tématu, však není zřejmé, z jakých pramenů údaj vychází. Autoři se obecně odvolávají na „odhady knihovnických odborníků“ (PEXA – ŠMEJKAL 1968).

33 Mapa agitační skupiny Kupcová – Joštová zachycuje aktuální situaci v bitvě o nové čtenáře ve Vesci na Liberecku. Domy nově získaných čtenářů byly na mapě vyznačeny červeně, cílem bylo ovládnout celou obec.

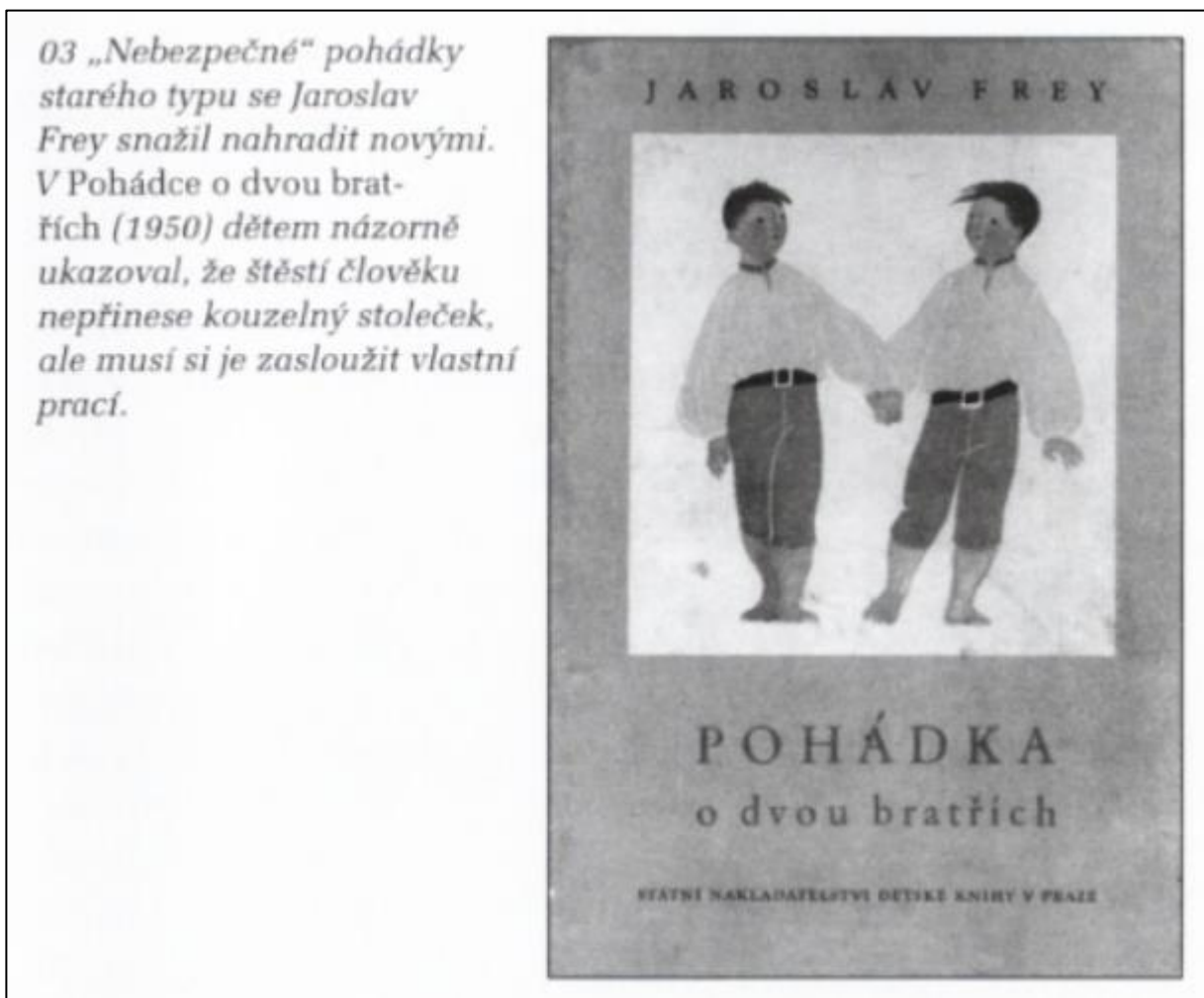
Soustružníci lidských duší

lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století (s edicí seznamů zakázaných knih)

Autor: Petr Šámal

Nakladatelství Academia, Praha 2009

ISBN 978-80-200-1709-3

Ukázky z publikace [Soustružníci lidských duší](#)

ČESKÁ OSVĚTA

OBZOR PRO LIDOVOU VÝCHOVU A LIDOVÉ KNIHOVNICTVÍ

ROČNÍK XLI. • ŘÍJEN 1948 • ČÍSLO 8

OSVĚTA DO SLUŽEB LIDOVÉ DEMOKRACIE A SOCIALISMU

*(III. celostátní sjezd lidovýchovných pracovníků v Kroměříži
a školení instruktorů státní péče osvětové ve Zlíně.)*

Lidovýchovní pracovníci z českých zemí i ze Slovenska prožívali 18. a 19. srpna 1948 dny opravdové radosti. V počtu téměř tisícovém se shromáždili v Kroměříži na III. celostátním sjezdu, aby zhodnotili práci uplynulých období a vytyčili další programové úkoly své osvětové činnosti.

Na sjezdu promluvalo mnoho povolaných řečníků — zástupců veřejného života, celonárodních organizací a úřadů.

Vrcholnou událostí sjezdu byl nadšeně přijímaný projev, skvělý obsahem i formou, který proslavil ministr informací

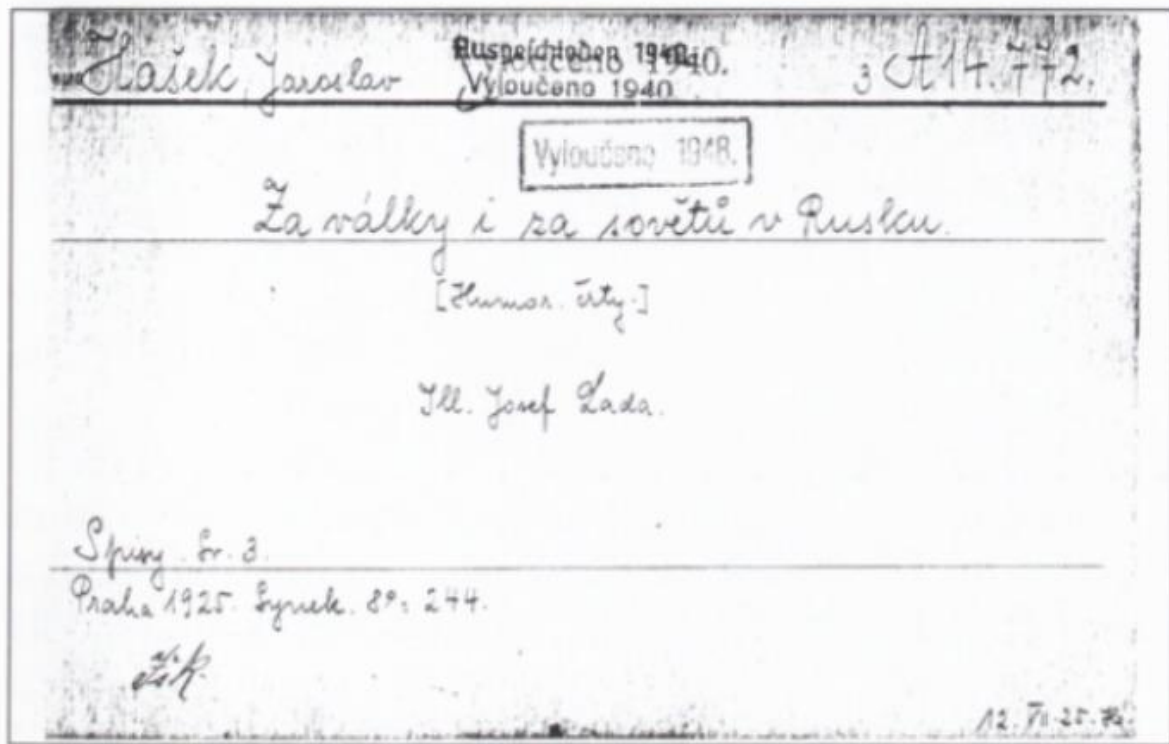
VACLAV KOPECKÝ.

04 V roce 1948 sice knihovnickou revue Česká osvěta vedl ještě Josef Poch, ovšem říjnové číslo tohoto ročníku již otvíral referát ministra informací Václava Kopeckého, s nímž vystoupil na celostátním sjezdu lidovýchovných pracovníků v Kroměříži. Následujícího roku byl časopis s více než čtyřicetiletou tradicí zastaven.

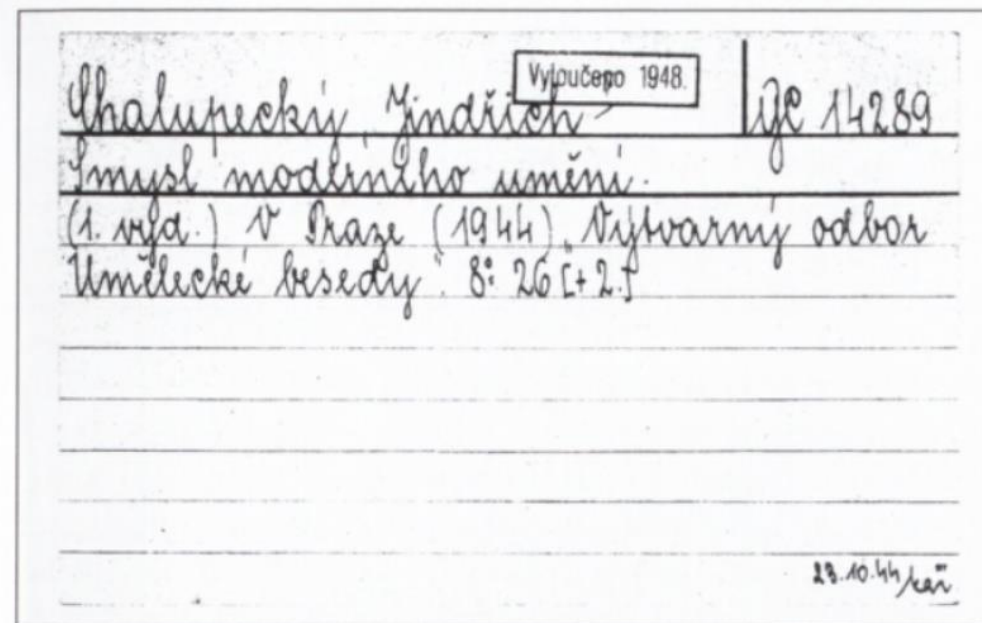
21 Při utváření nového typu recipientů měl knihovníkům pomáhat „časopis pro práci se čtenářem“.

61 Lipovský, Jaroslav: „Knihovny – ohniska výchovy mas v duchu marxismu-leninismu“; *Čtenář* I, 1949, č. 1–2, s. 1.

06abc Stopy na lístcích generálního katalogu Městské knihovny v Praze vydávají svědectví o tom, které knihy musely opustit knižní fond. Haškův soubor humoristických črt byl poprvé vyřazen v roce 1940, po roce 1948 se situace opakovala. Programová esej Jindřicha Chalupeckého se na seznam zakázaných knih dostala patrně v roce 1951 podobně jako soubor statí Václava Černého. Razítko „Vyloučeno 1948“ používali knihovníci až do roku 1952.

Ukázky z publikace
Soustružníci lidských duší

Knihovnictví na sklonku 50. let 20. století

- Prosinec 1958 - **II. celostátní sjezd československých knihovníků**, doplněný o projevy čelních státních a stranických představitelů
- Program sjezdu ovlivněn usnesením XI. sjezdu Komunistické strany Československa o uskutečnění kulturní revoluce, ve kterém ministr školství a kultury dr. F. Kahuda oznámil důležité cíle na několik následujících let. „**Hlavní úkoly revoluce jsou i hlavními úkoly knihovníků.**“
- Nejdůležitější úkol: **politicko-výchovná práce, dále zlepšení fondů, zdokonalení služeb, zkvalitnění práce se zemědělskou literaturou** (venkovské lidové knihovny), **propagace a šíření krásné literatury**
- Zvláštní pozornost věnovaná zaostávajícím **knihovnám na Slovensku**

Knihovnictví na sklonku 50. let 20. století

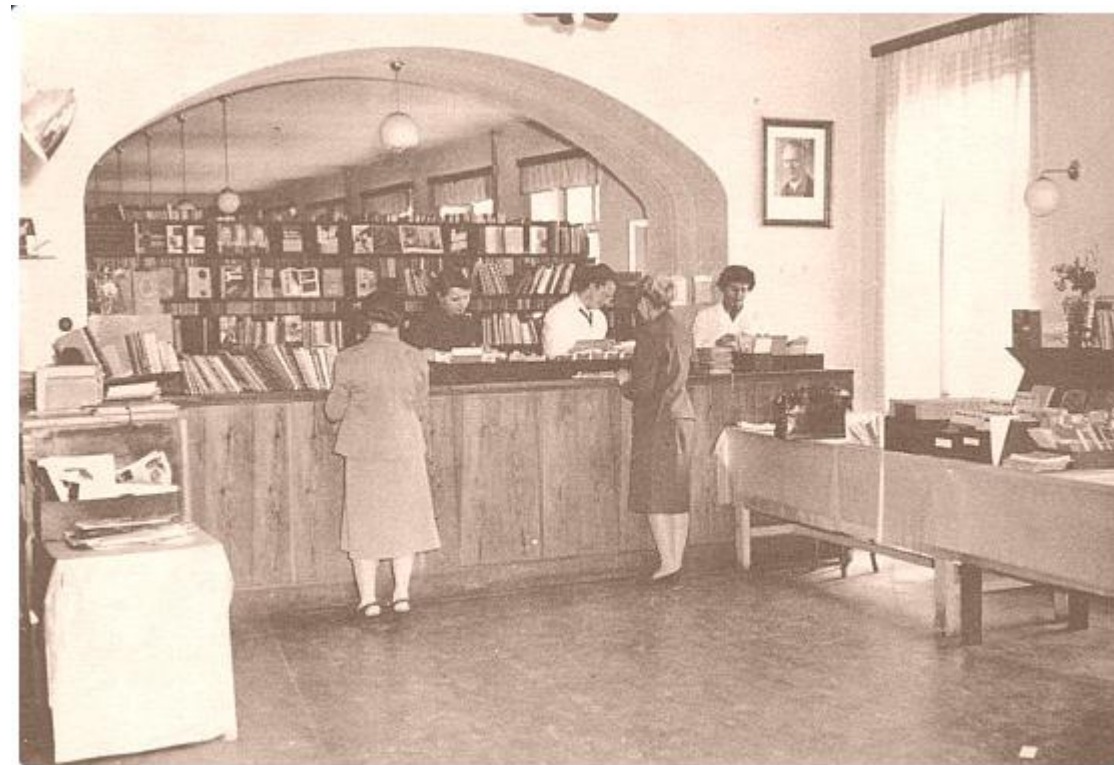
- Oblíbení spisovatelé českých dětí např. v roce 1958:
 - v pořadí Jules Verne, Alois Jirásek, Božena Němcová, Marie Majerová, Arkadij Gajdar
- Nejoblíbenější hrdina - nejčastěji uváděn „Patnáctiletý kapitán“ J. Verna
- Oblíbení básníci: Neruda, Erben, Wolker, Sládek, Havlíček
- **BESEDY**
 - způsob propagace, pomoc v chápání smyslů knih
 - měly „vést k četbě a studiu knih náročnějších“
 - např. v roce 1958 proběhlo **v lidových knihovnách 33 tisíc čtenářských besed** (polovina byla pro mládež), zatímco ve 200 městech bylo uspořádáno 13 tisíc besed
- Dílo Karla Čapka
 - V r. 1958 připomínáno jeho úmrtí o dvacet let dříve
 - Zmiňován Čapkův výrazný antifašistický a pro-dělnický sentiment, byť jakékoliv tvrzení o jeho pozitivním vztahu ke komunistické straně významně zpochybňuje samotný Čapek r. 1924 v článku "*Proč nejsem komunistou?*"

Knihovnictví na sklonku 50. let 20. století

- 15 let od osvobození republiky
- Oslavy, připomínky toho, co se podařilo vybudovat
- **Tisíce znovu vybudovaných knihoven** – uzpůsobených tak, aby vyhovovaly režimu / propagovány především knihy přírodovědecké, politické, zaměřené na techniku, sovětské knihy a literatura marxisticko-leninská – podpora ateistické výchovy národ / speciální pozornost věnována výchově mládeže
- Vznikla soutěž „**Budujeme vzornou lidovou knihovnu**“, titul „**vzorná knihovna**“ - nejvyšší možné ocenění, které mohly knihovny v té době získat; ocenění bylo možné knihovně kdykoli odebrat
- Během let 1950-1959 titul získalo 81 lidových knihoven
- Knihovník pracující ve vyznamenané knihovně v jednom dobovém časopiseckém článku popsán takto: *„Není snad v zařízení věci, činnosti, o kterou se knihovník nepřičinil, nestaral. Všechny škály své iniciativy musí vyvinout, aby ve své práci nezevšedněl. Pečuje o knihy v okolí, pokud mu to čas dovolí.“*
- Rok 1960 posledním rokem druhé pětiletky, bylo nutné včasné splnění tohoto plánu – podmínky pro přípravu **druhého knihovního zákona**

Jihočeská knihovna v Českých Budějovicích

VZORNÁ MÍSTNÍ
LIDOVÁ KNIHOVNA

SOUTĚŽ BUDUJEME VZORNOU LIDOVOU KNIHOVNU

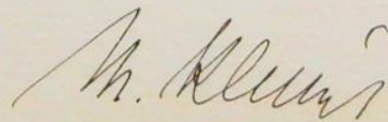
MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

UDĚLUJE

ČESTNÉ UZNÁNÍ

Místní lidové knihovně ve Velkých Popovicích, okres Praha-východ

ZA AKTIVNÍ PODÍL PŘI PLNĚNÍ ÚKOLŮ KULTURNĚ VÝCHOVNÉ ČINNOSTI,
ZA ÚSPĚCHY V BUDOVÁNÍ KNIHOVNICTVÍ ČSR

MINISTR KULTURY ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

V PRAZE 9. KVĚTNA

1979

PŘÍLOHA 3

Podmínky soutěže

BUDUJEME VZORNOU LIDOVOU KNIHOVNU

Účelem soutěže je vytyčit normu a plán vzorné knihovnické práce, zaktivizovat všechny knihovníky i složky veřejné správy k účasti na plnění kulturního plánu cestou socialistického soutěžení, aby tak veřejné lidové knihovny byly přebudovány ve vzorná střediska výchovy lidu na cestě k socialismu.

Soutěží se v těchto kategoriích:

- I. knihovny v místech do 600 obyvatel,
- II. knihovny v místech do 2000 obyvatel,
- III. knihovny v místech do 6000 obyvatel,
- IV. knihovny v místech do 10 000 obyvatel,
- V. knihovny v místech přes 10 000 obyvatel.

HLAVNÍ HLEDISKA SOUTĚŽE JSOU TATO:

1. Obsah knihovny.
2. Činnost knihovny.
3. Spolupráce knihovny s osvětovými besedami, masovými organizacemi apod.
4. Umístění knihovny.

I. OBSAH KNIHOVNY

Pro I. kategorii se stanoví tento základní soubor knih:

1. *Manifest komunistické strany*
2. *Spisy J. V. Stalina* (předplatné)
3. *Životopis J. V. Stalina*
4. *Dějiny VKS(b)*
5. *Vybrané spisy V. I. Lenina*
6. *Klement Gottwald: Spisy* (předplatné)
7. *A. Zápotocký: Vstanou noví bojovníci* nebo *Bouřlivý rok*

8. *Al. Jirásek: Spisy* (přihláška k odběru) nebo aspoň 10 svazků
9. *Národní knihovna*
10. Knihy Fučíkova odznaku:
Ústava 9. května
Lenin – Stalin – Kalinin mládeži
Gottwald mládeži
Jirásek: Proti všem
Majerová: Siréna
Olbracht: Anna proletářka
Jilemnický: Vitr se vrací
Polevoj: Příběh opravdového člověka
Ostrovskij: Jak se kalila ocel
Fadějev: Mladá garda
Některou z těchto knih:
Bezruč: Slezské písně
Neruda: Zpěvy páteční
Neumann: A hrdý buď!
Volker pracujícím
11. Alespoň 3 knihy politicko-zemědělské (například:
Dubkovecký: Na sovětských polích se rodí štěstí
Nikolajeva: Vyprávění o dvou kolchozech
Angelina: Lidé kolchozních polí
Velký příklad apod.).
12. Alespoň 3 knihy sovětské beletrie o budování kolchozů, například:
Šolochov: Rozrušená země; Grin: Poslední kupa sena
Malcev: Z celého srdce apod.
13. Nejméně tři pokrokové romány našich autorů, z nichž jeden ve slovenském originále (například Drda, Marek, Bernášková, Pujmanová, Zápotocký, Mináč, Voleská [Volanská, H. ??] apod.).
14. Nejméně 10 pokrokových dětských knih.
15. Dalších 5 svazků beletrie autorů sovětských, lidově demokratických nebo našich, z nichž 1 ve slovenském originále.

16. Jedno dílo o našem dělnickém nebo odborovém hnutí (například):
Zápotocký: Po staru se žít nedá. Nová odborová politika
Klíma: Počátky českého dělnického hnutí, Rok 1848
17. Jednu zásadní knihu o zemědělství nebo pěstitelství (například):
Kryvda: Mičurin, tvárce rostlin, Lebeděv: Tvárce rostlin, knihy o travoplním systému, chovatelství, ovocnářství, včelařství, pokud možno od sovětských autorů.

Pro kategorii II. se stanoví soubor jako pro kategorii I. s tímto dodatkem:

1. Dalších 20 pokrokových dětských knih.
2. Dalších 20 svazků beletrie autorů sovětských, lidově demokratických nebo našich, z nichž 2 ve slovenském originále.
3. Pět knih světové pokrokové beletrie v překladu.
4. Dalších 10 knih politické literatury (z Malé knihovny marxismu-leninismu, Malé knihovny sovětské vědy apod.).
5. Dalších 10 knih odborných (literatury populárněvědecké, zdravotnické atd.).
6. Pět knih propagujících mírovou politiku nebo boj utlačovaných národů za svobodu (například *Sayers – Kahn: Velké spiknutí, Parker: Spiknutí proti míru, Vatikán mezi dvěma světovými válkami, Marek: Atom porazí válku, Korea v boji* apod.).

Pro kategorii III. se stanoví soubor jako pro kategorii II. s tímto dodatkem:

Knihy básní stanovené pro Fučíkův odznak jsou všechny povinné.

Z celého knižního materiálu musí činit literatura odborná a politická 20 % z celkového počtu knih, literatura pro mládež 10 % a sovětské knihy v originále 0,5 %.

Pro kategorii IV. se stanoví soubor jako pro kategorii III. s touto obměnou:

1. Politicko-zemědělských knih musí mít knihovna alespoň 6.
2. Knih sovětské beletrie o budování kolchozů aspoň 6.
3. Nejméně 6 pokrokových románů našich autorů.
4. Nejméně 60 pokrokových dětských knih.
5. Knih autorů sovětských, lidově demokratických nebo našich alespoň 50.
6. Díla o dělnickém nebo odborovém hnutí alespoň 3.
7. Zásadní knihy o zemědělství nebo pěstitelství nejméně 3.
8. Ze světové beletrie v překladu nejméně 10 knih.
9. Z politické literatury alespoň 20 knih.
10. Další knih odborných alespoň 20.
11. Z literatury propagující mírovou politiku alespoň 10 knih.

Dále musí mít knihovna Leninovy spisy (velké vydání, jakmile začne vycházet).

Podmínka v procentuálním zastoupení jednotlivých druhů literatury zůstává.

Pro kategorii V. platí podmínky jako pro kategorii IV. s tímto dodatkem:

1. Na každých 10 000 obyvatel musí mít knihovna rovněž další základní soubor.
2. Knihovny v sídlech krajů jsou povinny vybudovat hudební oddělení, jež bude obsahovat 1 % hudebnin z celkového počtu knih.
3. Knihovny s pobočkami se posuzují jako celek, přičemž každá pobočka musí mít základní soubor, který odpovídá počtu obyvatel podle její čtvrti.

Společná ustanovení pro všechny kategorie

V okresech, kde jsou jiné národnosti, musí být nakupována literatura v jejich jazyce, a to procentuálně z počtu oby-

vatelstva. Podrobnosti rozřeší příslušná krajská soutěžní komise. Očista knihoven od brakové literatury je podmínkou účasti v soutěži.

Obsah čítárny

Je třeba, aby v každé knihovně, i v té, která nemá samostatnou čítárnu (I. a II. kategorie), byl čtenářům k dispozici ústřední orgán KSČ Rudé právo a týdeník Tvorba. Časopisy je možno obstarat svépomocí, z darů místní organizace apod. Oba časopisy je nutno uschovávat, ke konci roku dát svázat a zařadit do knihovny.

Knihovna kategorie III. má mít alespoň čtenářský koutek přístupný v půjčovných hodinách, kde by byly časopisy: Rudé právo, Tvorba, nedělní číslo Pravdy, Svět sovětů, Rolnické hlasy, Ogoněk. Rudé právo a Tvorbu je nutno dát ke konci roku svázat a zařadit do knihovny.

Knihovny kategorie IV. mají mít čítárnu a v ní tyto časopisy:

1. Krajský časopis KSČ
2. Rudé právo
3. Zemědělské noviny
4. Tvorba
5. Práce
6. Svět sovětů
7. Rolnické hlasy
8. Ogoněk
9. Nedělní číslo Pravdy
10. 1 mládežnický sovětský časopis
11. Novoje vremja

Knihovny kategorie V. mají mít v čítárnu a v ní tyto časopisy:

Soubor jako u kategorie IV. s tou výjimkou, že u deníku Pravda nutno předplatit denní odběr a nikoliv jen nedělní číslo. Další stanovené časopisy jsou tyto:

1. Nová mysl
2. Svobodné slovo
3. Lidová demokracie
4. Mladá fronta
5. Lidové noviny
6. Var
7. Alespoň dva umělecké časopisy (buď Nový život nebo Divadlo, Výtvarné umění, Hudební rozhledy)
8. Další sovětský časopis odborný nebo politický
9. Mír

Ustanovení pro kategorii IV. a V.: kromě časopisů, které jsou obvykle v knihovnách uschovávány, je třeba uschovávat i Rudé právo a dát je koncem roku svázat a zařadit do knihovny.

II. ČINNOST KNIHOVNY

1. Doba půjčovní:

- I. kategorie: 2 hod. týdně po dobu 6 měsíců a 1 hod. týdně po dobu 4 měsíců,
 - II. kategorie: 2krát po 2 hod. týdně po dobu 10 měsíců a samostatná půjčovná doba pro mládež,
 - III. kategorie: 3krát po 2 hod. týdně po dobu 10 měsíců a samostatná půjčovná doba pro mládež,
 - IV. kategorie: 4krát týdně po celý rok a samostatná půjčovná doba pro mládež,
 - V. kategorie: denně po celý rok. Půjčovní hodiny musí vyhovovat potřebám pracujících, tj. těžiště činnosti bude v hodinách podvečerních.
2. **Zřízení volného výběru** pro kategorii I. a II. je povinné. Pro kategorii III., IV. a V. se stanoví zřízení výběrových regálů s živou pokrokovou literaturou.

4. Seznany musí vést knihovna tyto:

- I. kategorie: přírůstkový seznam,

II. kategorie: přírůstkový seznam a abecední seznam jmený (lístkový).

III., IV., V. kategorie: přírůstkový seznam, abecední seznam jmenný, seznam sovětské literatury, seznam politické a odborné literatury.

5. Činnost knihovny, propagace:

Uspořádání nástěnek, skříněk nebo výkladních skříní k aktuálním politickým tématům:

Kategorie I. – III. 4krát, z toho alespoň jednou s ohledem na socializaci vesnice. Každý případ navíc se hodnotí 3 body.

Kategorie IV. a V. 12krát. Každý případ navíc se hodnotí jedním bodem.

6. Počet čtenářů:

Knihovna musí dosáhnout ročně z celkového počtu obyvatelstva:

U kategorie I. – III. 12 % čtenářů. Za každé 1 % navíc se přidává 10 bodů. Za každé 1 % procento pod tuto normu se sráží 10 bodů. Soutěže je možno se zúčastnit při dosažení nejméně 8 %.

U kategorie IV. – V. 11 % čtenářů. Ostatní podmínky zůstávají jako u předchozích kategorií.

7. Počet výpůjček

se stanoví: u I. a II. kategorie počtem 1,5 výpůjčky na obyvatele ročně. Nižší hranice není přípustná. Každá 1/10 ze stanoveného počtu výpůjček dosažených navíc se hodnotí 5 body. Z celkového počtu výpůjček má být 10 % výpůjček knih pro mládež. Za každé 1 % méně se sráží 10 bodů, za každé 1 % navíc se přidává 10 bodů. V soutěži je nutné dosáhnout nejméně 5 %. Výpůjčky knih naučných musí činit 5 % z celkového počtu výpůjček. Nižší hranice není přípustná. Každé 1 % procento nad tuto normu se hodnotí 20 body.

U kategorie III. – V. se stanoví počtem 2 výpůjček na obyvatele ročně. Ostatní podmínky zůstávají s tím rozdílem, že z celkového počtu výpůjček musí být 20 %

výpůjček knih pro mládež, pro účast v soutěži se stanoví hranice 8 % a poměr výpůjček knih naučných je stanoven na 8 % z celkového počtu výpůjček. Přílohy

III. SPOLUPRÁCE KNIHOVNY S OSVĚTOVÝMI BESEDAMI, MASOVÝMI ORGANIZACEMI APOD.

Druh činnosti	Kategorie	Stanovený počet úkonů ročně	Počet bodů za každý úkon navíc
1. Čtenářské besídky na půdě osvětové besedy na aktuálně politické a jiné náměty (například čtenářské besídky o zemědělské literatuře, o spisech Jiráskových nebo Hviezdoslavových, besídka na téma Rok Bedřicha Smetany)	kat. I.	2	20
	kat. II.	3	20
	kat. III.	4	20
	kat. IV.	4	10
	kat. V.	10	10
2. Výstavy knih, nástěnky mimo knihovnu a jiná spolupráce při podnikání osvětové besedy a masových organizací	kat. I.	3	5
	kat. II.	4	5
	kat. III.	5	5
	kat. IV.	6	5
	kat. V.	10	2
3. Pomoc knihovny v Ruce stranického školení (uspořádání výběrových seznamů, knižních výstavek, stručné proslovy, nástěnky ve spolupráci s KSC apod.	kat. I. – V.	6	
4. Relace v obcích s místním rozhlasem	kat. I.	6	2
	kat. II.	8	2
	kat. III.	8	2
	kat. IV.	8	2
	kat. V.	1 relace za 14 dní	2

K prohloubení spolupráce s osvětovou besedou a masovými organizacemi a k prohloubení práce knihovníka se tato činnost:

čtenářům doporučuje podle místních podmínek

1. Exkurze škol do knihovny.
2. Propagace knihovny a literatury ve školních rozhledech, propagace Fučíkova odznaku a knih Fučíkova odznaku, spolupráce s učiteli.
3. Péče o kandidáty Fučíkova odznaku příslušnými instrukcemi a péče o nositele Fučíkova odznaku doporučováním literatury.
4. Organizováním knihovnických úderů po vzoru tuchlovického hnutí, pořádání prodejních výstav ve spolupráci s knihkupectvími, propagace knih a knihovny v kinech, v denním tisku a v krajiněském rozhlasu.
5. Spolupráce s Gottwaldovými, závodními, studijními a jinými knihovnami.

IV. UMÍSTĚNÍ KNIHOVNY

Vzhledem ke svému významu musí být knihovna důstojně umístěna. To se týká jak výpůjčních místností, skladů a čítárny, tak i budovy, která má být pokud možno ve středu obce. Je nutno dbát o to, aby místnosti knihovny byly suché, světlé s možností vytápění, dobře přístupné a tak prostorné, aby se ve všech knihovnách dal uskutečnit volný výběr. Rovněž vybavení skříněmi, regály, stoly a zařízením musí být dostatečné, aby provoz knihovny hladce probíhal. Je nutno též pamatovat na koutek pro propagaci Fučíkova odznaku, pro propagaci aktuálních politických a osvětových brožur a na místo pro nástěnku.

HODNOCENÍ

Soutěže se může zúčastnit každá veřejná obecní a městská knihovna, která se přihlásí u příslušného okresního národního výboru (jednotného národního výboru), IV. referátu, osvětového oddělení.

Soutěž „Budujeme vzornou lidovou knihovnu“ je dlouhodobá. Jednotlivá kola soutěže se zahajují vždy prvního

ledna a uzavírají 31. prosince běžného roku. Hodnotí se činnost knihovny za celý uplynulý rok.

Hodnocení provádí okresní, krajské a ústřední soutěžní komise. Okresní soutěžní komise (krajská soutěžní komise) se skládá ze zástupců okresního národního výboru (krajského národního výboru), okresního (krajského) výboru Komunistické strany Československa, okresních (krajských) výborů masových organizací, zástupců Svazu českých knihovníků, případně dalších osvědčených kulturně-politických pracovníků. Stálým členem okresní (krajské) soutěžní komise je okresní (krajský) knihovnický inspektor. Členy okresní (krajské) soutěžní komise jmenuje rada okresního (krajského) národního výboru.

Ústřední soutěžní komise se skládá ze zástupců ministerstva informací a osvěty, ústředního výboru Komunistické strany Československa, ústředního výboru masových organizací, Svazu českých knihovníků, případně dalších osvědčených kulturně-politických pracovníků. Členy ústřední komise jmenuje ministr informací a osvěty.

Knihovna, která splní podmínky soutěže, obdrží čestné uznání, které má tyto stupně:

1. Čestné uznání okresního národního výboru.
2. Čestné uznání krajského národního výboru.
3. Čestné uznání ministerstva informací a osvěty.
4. Diplom ministerstva informací a osvěty, podepsaný ministrem informací a osvěty spolu s čestným štítem a titulem „Vzorná lidová knihovna“.

O udělení čestného uznání ONV rozhoduje rada ONV na návrh okresní soutěžní komise.

O udělení čestného uznání KNV rozhoduje rada KNV na návrh krajské soutěžní komise.

O udělení čestného uznání a diplomu MIO rozhoduje ministr informací a osvěty na návrh ústřední soutěžní komise.

Soutěžní uznání ONV může obdržeti knihovna, která splní základní (minimální) soutěžní podmínky. Pružné

hodnocení činnosti knihovny umožňuje bodování některých druhů činnosti. Knihovna, která nedosáhne stanoveného průměru v jednom oboru činnosti, může ztracené body nahradit překročením průměru a získáním bodů v jiném oboru. Bodová ztráta v jednom oboru musí být nahrazena nejméně stejným počtem bodů v jiném oboru. Pro účast v soutěži je však nutné dosáhnout stanoveného minima.

O získání čestných uznání vyššího stupně a diplomu MIO bude rozhodovat počet získaných bodů. Podrobné směrnice pro udělování čestných uznání vyššího stupně a diplomu MIO budou stanoveny v průběhu soutěže podle získaných zkušeností.

Udělení diplomu MIO a dosažení čestného titulu „Vzorná lidová knihovna“ zavazuje vyznamenanou knihovnu i nadále k plnění soutěžních podmínek.

Vzorným lidovým knihovnám udělí MIO věcné dary (soubory knih, gramorádio, soubory gramofonových desek atp.).

Čestná uznání udělují knihovnám národní výbory a ministerstvo informací a osvěty vždy k 9. květnu.

Soutěž „Budujeme vzornou lidovou knihovnu“ se vyhlašuje k 7. listopadu 1950. První uzávěrka soutěže bude 31. prosince 1950. Soutěžní komise zhodnotí práci knihoven, které se do soutěže přihlásí za uplynulý rok 1950.

PŘIPOMÍNKA K PODMÍNKÁM SOUTĚŽE

Uveřejněné podmínky budou dodány všem veřejným obecním a městským knihovnám v rozpise tak, že každá knihovna obdrží pouze podmínky své kategorie, což usnadní přehled. Podmínky příslušné kategorie obdrží všechny národní výbory, aby mohly budování své lidové knihovny sledovat a aktivně se ho účastnit.

Pramen: Čtenář II, 1950, č. 11, s. 228–232.

Tzv. druhý knihovní (knihovnický) zákon

- Zákon ze dne **9. července 1959** č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon)
- Více viz http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadeci-prepisy/Knihovnicky_zakon.htm
- **nabyl účinnosti ode dne 1. srpna 1959**
- o zákon se zasloužil dr. Jaroslav Drtina (a v menší míře také dr. Miloš Papírník)

PhDr. Jaroslav Drtina (1908-1967)

- Jeden z absolventů knihovnických kurzů **Zdeňka Václava Tobolky** (co o této osobnosti víte?) v Národní univerzitní knihovně
- Zakladatel vysokoškolského odborného pracoviště knihovnictví na FF UK
- V zimním semestru 1950/51 vznikl na FF UK lektorát knihovnictví - Drtina v jeho čele
- V roce 1952/53 lektorát nahrazen katedrou knihovnictví
- V roce 1955 Jaroslav Drtina jmenován prvním docentem knihovnictví u nás

Důležité výňatky z 2. knihovního zákona

§ 13

- Zrušují se
 1. zákon č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních
 2. vládní nařízení č. 607/1919 Sb., jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních ze dne 22. července 1919 č. 430 Sb., ve znění vládního nařízení číslo 212/1921 Sb.

Úvodní ustanovení

§ 1

- **Posláním knihoven, důležitého a účinného masového činitele socialistické výchovy,** je přispívat k všestrannému vzdělání pracujících v duchu vědeckého světového názoru a pomáhat při zvyšování jejich politické, kulturní a odborné úrovně, zvláště pak přispívat k rozvoji vědy a techniky, k šíření jejich poznatků a poskytovat pomoc při řešení politických i hospodářských úkolů a při rozvíjení tvůrčí iniciativy lidu v boji za vítězství socialismu.

Jednotná soustava knihoven

§ 2

- Úkoly uvedené v § 1 zajišťuje jednotná soustava knihoven, kterou tvoří knihovny zřizované a řízené ústředními orgány, národními výbory a jinými státními orgány, orgány společenských organizací sdružených v Národní frontě, jednotnými zemědělskými družstvy, hospodářskými a rozpočtovými organizacemi, vědeckými a kulturními institucemi (dále jen "úřady, organizace a instituce"), ať již jsou tyto knihovny organizačně samostatnými zařízeními (ústavy), nebo složkami jiných zařízení.

§ 3

- 1. Knihovny účelně a v souladu se svými úkoly shromažďují potřebnou literaturu, cílevědomě ji šíří mezi obyvatelstvem a provádějí masovou práci s knihou mezi čtenáři. Poskytují čtenářům soustavnou a všestrannou pomoc při výběru a získávání literatury, aby každému občanu bylo umožněno vypůjčit si potřebnou knihu z kterékoli veřejně přístupné knihovny jednotné soustavy.
- 2. Aby zlepšily a prohloubily služby čtenářům, knihovny jednotné soustavy
 - a) jsou povinny půjčit a obstarat na požádání jednotlivé knihy, časopisy a jiné sbírkové materiály nebo jejich soubory (meziknihovní výpůjční služba), pokud tomu nebrání zvláštní důvody,
 - b) kde se to jeví účelné, spolupracují, popř. poskytují si vzájemně pomoc při doplňování knihovních sbírek při nákupu nebo výměně literatury, dále v oblasti informační a bibliografické činnosti, v otázkách metodických, při dovozu literatury ze zahraničí a při propagaci literatury,
 - c) mají přednostní právo při získávání knih, časopisů a jiných sbírkových materiálů.
- 3. Pro zlepšení koordinace a jejich dalšího rozvoje jsou knihovny jednotné soustavy povinny se do evidence u výkonného orgánu příslušného okresního národního výboru přihlásit. Pokud jsou knihovny organizační složkou jiných zařízení (ústavů), přihlašují je do evidence tato zařízení (ústavy).
- 4. Ustanovení odstavce 3 se nevztahuje na knihovny ozbrojených sil, tyto knihovny podléhají ohlašovací povinnosti u příslušných nadřízených orgánů.
- 5. Podrobné předpisy k ustanovení odstavců 1 až 3 vydá **ministerstvo školství a kultury** v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady a orgány.

§ 4

Státní knihovna Československé republiky

1. **Ústřední knihovnou jednotné soustavy knihoven je Státní knihovna Československé republiky** (dále jen "Státní knihovna"), plní zejména tyto úkoly:

- a) trvale uchovává domácí literaturu i ostatní bohemika a slovenika,
- b) bibliograficky zpracovává současnou i minulou literární produkci a koordinuje bibliografickou práci v celostátním měřítku,
- c) jako ústřední univerzální vědecká knihovna shromažďuje domácí a nejdůležitější světovou literaturu a zpřístupňuje ji veřejnosti,
- d) provádí výzkum a vědecky zpracovává teoretické otázky v oboru knihovnictví a poskytuje metodickou pomoc knihovnám jednotné soustavy.

2. Podrobnější úkoly Státní knihovny a její organizaci stanoví statut, který vydá ministr školství a kultury v dohodě s příslušnými úřady a orgány.

§ 5 Sítě knihoven

1. Knihovny v oboru působnosti jednotlivých ústředních úřadů a orgánů tvoří zpravidla organizované sítě knihoven určitého druhu
 - a) knihovny lidové,
 - b) školní,
 - c) vědecké,
 - d) knihovny Revolučního odborového hnutí,
 - e) technické knihovny,
 - f) knihovny akademií věd,
 - g) zdravotnické,
 - h) knihovny ozbrojených sil apod.)

...

§ 5 Sítě knihoven

- 1. Knihovny v oboru působnosti jednotlivých ústředních úřadů a orgánů tvoří zpravidla organizované sítě knihoven určitého druhu (knihovny lidové, školní, vědecké, knihovny Revolučního odborového hnutí, technické knihovny, knihovny akademií věd, zdravotnické, knihovny ozbrojených sil apod.)
- 2. Příslušné ústřední úřady a orgány zajišťují úzkou vzájemnou spolupráci knihoven své sítě a účinnou pomoc lépe organizovaných a vybavených knihoven knihovnám menším, zejména knihovnám vedeným dobrovolnými pracovníky.
- 3. Ideová a odborná pomoc knihovnám určité sítě se zpravidla soustřeďuje v knihovně pověřené touto funkcí příslušným ústředním úřadem nebo orgánem (ústřední knihovna sítě).
- 4. Síť knihoven mohou tvořit vzhledem k jejich specifickým úkolům i knihovny téhož druhu v oboru působnosti několika ústředních úřadů (technické knihovny v závodech apod.). V takovém případě pověří jednu z knihoven sítě funkcí ústřední knihovny ministerstvo školství a kultury po projednání v ústřední knihovnické radě a v dohodě s příslušnými ústředními úřady a orgány.

§ 6 Lidové knihovny

1. Lidové knihovny (místní, okresní, krajské) jsou **základem jednotné soustavy**, neboť tvoří nejrozsáhlejší síť knihoven sloužících všemu obyvatelstvu a jsou v obvodu své působnosti, zvláště pokud jde o knihovny okresní a krajské, středisky metodické, bibliografické, informační a meziknihovní služby pro všechny knihovny jednotné soustavy, pokud takovou službu a pomoc potřebují.

2. Lidové knihovny jsou **zřízeny v každé obci**. Lidové knihovny zřizuje, udržuje a řídí výkonný orgán příslušného **národního výboru**. V sídle krajského národního výboru plní zpravidla krajská lidová knihovna též funkci knihovny okresní a městské, v sídle okresního národního výboru plní okresní lidová knihovna též funkci knihovny místní. Místní lidová knihovna může být zřízena, pokud je to účelné, též jako organizační složka osvětového zařízení místního národního výboru. Se souhlasem výkonného orgánu okresního národního výboru může plnit úkoly místní lidové knihovny knihovna jednotného zemědělského družstva, Revolučního odborového hnutí, popř. jiná knihovna jednotné soustavy, pokud k tomu má potřebné předpoklady.

3. Pro právní postavení a způsob hospodaření lidových knihoven, pokud nejde o knihovny, které jsou organizačními složkami osvětových zařízení národních výborů, platí ustanovení § 14 a 15 osvětového zákona.

§ 10 Pracovníci knihoven

1. **Knihovník** v lidově demokratickém státě **plní významné politickovýchovné poslání** a musí mít proto **potřebnou politickou i odbornou kvalifikaci**. Jeho povinností je zejména iniciativně získávat nové čtenáře, individuálně o čtenáře pečovat a všemi způsoby práce s knihou napomáhat ke zvýšení politického uvědomění a k uspokojování stále rostoucích potřeb občanů při prohlubování jejich všeobecného i odborného vzdělání a kulturního rozhledu. To se týká **i knihovníků dobrovolných**, jimž úřady, organizace a instituce, které zřizují a řídí knihovny, poskytují při plnění těchto úkolů všestrannou pomoc. Při výkonu své funkce se knihovník opírá o aktiv dobrovolných spolupracovníků knihovny.
2. Předpisy o kvalifikačních předpokladech pracovníků knihoven vydají, pokud to nepřísluší podle zvláštních předpisů do působnosti jiných orgánů, příslušné **ústřední orgány a úřady** v dohodě s ministerstvem školství a kultury a s ústředním výborem příslušného odborového svazu, zároveň **stanoví, v kterých knihovnách pracují knihovníci z povolání**.
3. Úřady, organizace a instituce, které zřizují řídí knihovny, zajišťují **soustavné doplňování a prohlubování potřebné kvalifikace zaměstnanců knihoven i dobrovolných pracovníků**.

Význam a dopady 2. knihovního zákona

- Dosud prozápadní systém našeho knihovnictví se začal orientovat směrem na východ k SSSR
- Vznikaly nové knihovny, například závodní, či tzv. Gottwaldovy knihovny (založeny na počest 50. narozenin K. Gottwalda v roce 1946, zřizovány při základních organizacích KSČ; hlavním úkolem těchto knihoven bylo šíření marxistické literatury)
- Princip centrálního řízení všech společenských oblastí státu
- Ideál knihoven jako osvětových institucí, který byl populární po zavedení 1. knihovního zákona, se změnil v ideu, že knihovna má plně sloužit komunistickému režimu a šíření jeho ideologie.
- Základní funkcí knihoven podle této úpravy bylo jejich ideologické působení
- Knihovny chápány jako důležitý a masový činitel socialistické výchovy

Formování čtenáře

Uvědomělé plánování četby

- důležitý bod činnosti knihovny
 - Časopis Čtenář – praktické rady a návody
 - revue Knihovna – zaměřená na teorii a hledání systémových opatření, jimiž by byla ovlivněna čtenářská volba
- Umělecká literatura – v plánech četby pouhým předstupněm, díky kterému se čtenář stane přístupnější pro větší problémy v politických spisech a propagandistických brožurách; po poučení o ideologickém kontextu tématu mohl čtenář postoupit k **odborně zaměřeným textům**
- Většina doporučovaných titulů – beletrie, stejně často zastoupeny politické a hospodářské brožury
- Umělecké literatuře dominovala sovětská a česká produkce
- Specializovaná literatura – další cesta ovlivňování čtenáře, záměrem získávat čtenáře k práci – například k práci v hornictví, zemědělství atp.

Formování čtenáře

(Ne)volný výběr knih

- Manipulace se čtenářem se projevovala i na dvou zásadních prvcích knihovnického systému
 - A) volném výběru knih
 - B) čtenářském katalogu

Na stránkách tehdejšího časopisu Knihovna uváděno, že do volného výběru umisťujeme „*spisy, na jejichž četbě nám hlavně záleží: socialistickou beletrii, budovatelská díla, aktuální četbu, státně politickou literaturu*“.

Zkreslování katalogů – všechny katalogy byly důkladně cenzurované a „vhodné tituly“ byly obohaceny o doplňující a hodnotící informace (titul získal například nějakou cenu)

Propagování i preferování autoři a knihy – odkazové lístky na ně se množily, a tak se zvyšovala pravděpodobnost, že na ně čtenář narazí

Formování čtenáře

Fenomén nástěnky

- *„Nástěnka je informační deska obvykle pověšená na zdi sloužící účelům zveřejňování informací, propagace, vyvěšování vzkazů (např. studentská kolej) nebo propagandy.“*
- Fungovaly především jako propaganda režimu (v dílnách, kancelářích, firmách, školách i knihovnách), nedílnou součástí života v režimu
- Náplní byla aktuální výročí, svátky (MDŽ, svátek práce atp.) a určená komunistická hesla
- Hesla sestavována z krepových, většinou rudých písmen, nalepených na tvrdší podklad a zbytek nástěnky byl doplněn výstřížky z časopisů
- O nástěnky se staraly osoby přímo k tomuto určené, podniky měly své nástěnkáře, některé i celé jejich oddělení
- Vedle nástěnek také výstavky **v knihovnách** – věnovaly se především vesmíru a novým objevům ve vědě ... v Lounech výstavka s názvem „Náboženství - opium lidu“

